

Magnus Norell och Karin Ströberg

TANKAR OM TERRORISM:

Två studier kring ett modernt fenomen

TOTALFÖRSVARETS FORSKNING SINSTITUT

Försvarsanalys
172 90 Stockholm

FOI-R--0494--SE

Maj 2002

ISSN 1650-1942

Användarrapport

Dr. Magnus Norell, MA Karin Ströberg

TANKAR OM TERRORISM:

Två studier kring ett modernt fenomen

Utgivare Totalförsvarets Forskningsinstitut - FOI Försvarsanalys 172 90 Stockholm	Rapportnummer, ISRN FOI-R--0494--SE	Klassificering Användarrapport
	Forskningsområde 1. Försvar- och säkerhetspolitik	
	Månad, år Mars 2002	Projektnummer A1111
	Verksamhetsgren 1. Forskning för regeringens behov	
	Delområde 11 Försvarsforskning för regeringens behov	
Författare/redaktör Magnus Norell Karin Ströberg	Projektledare Magnus Norell	
	Godkänd av	
	Uppdragsgivare/kundbeteckning Försvarsdepartementet	
	Tekniskt och/eller vetenskapligt ansvarig	
Rapportens titel Tankar om Terrorism: Två studier kring ett modernt fenomen		
Sammanfattning (högst 200 ord) I studierna diskuteras den form av religiöst motiverad terror som utlöste attackerna i USA. I den första delen, skriven av Magnus Norell, behandlas terroristernas motiv, metod, organisation, syfte och bakgrund. Vidare belyses några av de mer djupgående orsakerna till att denna typ av terror riskerar att bli ett mycket mera långtgående och svårlöst problem i relationerna mellan den globaliserade, moderna värld väst lever i, och de samhällen ur vilken denna religiösa terror har vuxit fram. Den andra studien, skriven av Karin Ströberg, diskuterar hur denna terror ska bekämpas. Både politiska, ekonomiska, militära och polisiära metoder, och dess för- och nackdelar, tas upp. I denna del finns en välbehövlig ansats att mer förutsättningslöst betrakta ett fenomen som inte enbart kan bekämpas med traditionella mer kortsiktiga metoder. Hur denna utmaning skall hanteras i framtiden kommer med säkerhet att bli en av de stora frågorna inom de närmaste åren. Studierna knyts samman på så sätt att första studien behandlar mer långsiktiga aspekter av bekämpning, medan den andra koncentrerar sig på de mer direkta, kortsiktiga aspekterna.		
Nyckelord internationell/transnationell terrorism, långsiktig/kortsiktig bekämpning, religiöst, sekteristiskt, hatideologi, al-qaida, usama bin laden		
Övriga bibliografiska uppgifter	Språk Svenska	
ISSN 1650-1942	Antal sidor: 40 s.	
Distribution enligt missiv	Pris: Enligt prislista	

Issuing organization FOI – Swedish Defence Research Agency Defence Analysis SE-172 90 Stockholm	Report number, ISRN FOI-R--0494--SE	Report type User report
	Research area code 1. Defence and Security Policy	
	Month year March 2002	Project no. A1111
	Customers code 1. Policy Support to the Government	
	Sub area code 11 Policy Support to the Government (Defence)	
Author/s (editor/s) Dr. Magnus Norell MA Karin Ströberg	Project manager Magnus Norell	
	Approved by	
	Sponsoring agency Department of Defence	
	Scientifically and technically responsible	
Report title (In translation) Thoughts on Terrorism: Two studies on a modern phenomena		
Abstract (not more than 200 words) These two studies discuss the kind of religiously motivated terrorism that triggered the attacks in the US on 11/9 2002. The first part, written by Dr. Magnus Norell, is dealing with the motives, methods, organisation, purpose and background of the terrorists. Furthermore, some of the more profound causes as to why this type of terror might become a longterm and difficult problem is discussed. The second part, written by MA Karin Ströberg, discusses how to fight this kind of terrorism. Political, economical, military and judicial methods, with their respective advantages and disadvantages are discussed. How this challenge will be handled in the future will certainly be one of the more important questions over the next few years.		
Keywords international/transnational terrorism, longterm/shortterm combating, religious, sectarian, hateideology, al-qaeda, osama bin laden,		
Further bibliographic information	Language Swedish	
ISSN 1650-1942	Pages 40 p.	
	Price acc. to pricelist	

Innehållsförteckning

Förord _____	s. 6
--------------	------

Den ”nya” terrorismen

Magnus Norell

1. Inledning _____	s. 8
2. Bakgrund _____	s. 10
3. Terrorism – syfte och motiv _____	s. 12
4. Terrorism – metod och organisation _____	s. 16
5. Sammanfattning och konklusion _____	s. 19

Hur bekämpa terrorism?

Karin Ströberg

1. Inledning _____	s. 23
1.1. Bakgrund och syfte _____	s. 23
1.2. Avgränsningar och nyckelbegrepp _____	s. 24
1.3. Metod och material _____	s. 25
2. Modern internationell terrorism _____	s. 26
2.1. Uttryck och manifestation – Religiöst eller ideologiskt motiverad? _____	s. 26
2.2. Hatideologier – gemensamma nämnare _____	s. 27
2.3. Upprinnelse och näring – varifrån och varför? _____	s. 29
3. Bekämpning av modern terrorism _____	s. 31
3.1. Politiska och ekonomiska åtgärder _____	s. 32
3.2. Polisiära åtgärder _____	s. 33
3.3. Militära åtgärder _____	s. 33
4. Sammanfattande reflektioner _____	s. 35
Litteraturförteckning _____	s. 38

Förord

Det har på många olika sätt talats om ”en ny värld” efter den 11 september 2001. I den diskussion som tog fart efter terrordåden i USA dominerar begrepp som ’ny terror’, ’nya konflikter’ och en ’ny säkerhetspolitisk världsordning’. Men den terrorism vi såg exempel på i USA förra året är varken speciellt ny eller ett exempel på att en ny världsordning har sett dagens ljus.

Det är snarast så att diskussionen och debatten har fört med sig ett något senkommet uppvaknande till en värld och dess konflikter, som varit tämligen påtaglig på många håll under åtminstone det senaste decenniet. Det rör inte minst den form av terror som dominerat under en stor del av 90-talet, nämligen den religiöst/sekteristiskt motiverade terror vi såg exempel på i USA.

Dessa två studier, som producerats inom ramen för FOI-projektet LOPETAN (Lågintensiva konflikters operativa och taktiska natur), tar upp terror - och relaterade frågor - från två olika infallsvinklar.

I den första studien, skriven av Dr. Magnus Norell, diskuteras den form av religiöst motiverad terror som utlöste attackerna i USA. Terroristernas motiv, metod, organisation, syfte och bakgrund belyses. Vidare diskuteras några av de mer djupgående orsakerna till att denna typ av terror riskerar att bli ett mycket mera långtgående och svårlöst problem i relationerna mellan den globaliserade, moderna värld väst lever i, och de samhällen ur vilken denna religiösa terror har vuxit fram.

Den andra studien, skriven av MA Karin Ströberg, diskuterar hur denna terror ska bekämpas. Både politiska, ekonomiska, militära och polisiära metoder, och dess för- och nackdelar, tas upp. I denna diskussion finns en välbehövlig ansats att mer förutsättningslöst betrakta ett fenomen som inte enbart kan bekämpas med traditionella mer kortsiktiga metoder. Hur denna utmaning skall hanteras i framtiden kommer med säkerhet att bli en av de stora frågorna inom de närmaste åren.

Studierna knyts samman på så sätt att första studien behandlar mer långsiktiga aspekter av bekämpning, medan den andra koncentrerar sig på de mer direkta, kortsiktiga aspekterna.

Gällande begreppet ”terrorism”, görs här en koncentration på själva terroristdåden. *”One man’s terrorist is another man’s freedom fighter”* saknar ofta relevans i dagens debatt (i de fall det används för att försöka göra åtskillnad mellan de två) eftersom man kan vara både och. Även om en titulerad

frihetskämpe med rätta kan kalla sig just "frihetskämpe", utesluter det inte att han använder sig av terrordåd för att sätta skräck i etablissemang och befolkning för att försöka nå sina mål. Skillnad görs därför på medel (terrordåd) och den moraliska bedömningen av utförarens natur (terrorist eller frihetskämpe). Ett terrordåd är ett terrordåd oavsett vem som utför den.¹

Vad som definieras som terrorism i de här båda studierna skall ses som instrumentellt, dvs. det är avsett för just detta sammanhang. Båda författarna är medvetna om den intensiva debatt som pågått och pågår om den exakta definitionen av begreppet terrorism, men avser här inte att gå närmare in på den diskussionen. Här har begreppet definierats relativt heltäckande. Arbetsdefinitionen av terrorism är således:

*"Det systematiska utnyttjandet av illegitimt våld, av icke-statlig, substatlig aktör, eller statlig aktör som använder 'klienter' (statsstött terrorism) för att uppnå vissa specifika mål. Dessa mål kan vara politiska, sociala eller religiösa beroende på gruppen i fråga. Terrorismen blir internationell när dådet utförs utanför de gränser som definierar en specifik grupp/individu ursprungsland, eller när medborgare från samma ursprungsland utgör mål för terrorn och dådet utförs i ett tredje land."*²

Det är författarnas förhoppning att dessa båda studier ska underlätta och berika den fortsatta diskussionen i ämnet 'terrorism'. Studierna kan naturligtvis läsas var för sig, men tillsammans utgör de en helhet som utgör en god hjälp för att förstå den terrorism som både använder sig av, och bekämpar det moderna, öppna samhället.

Magnus Norell, projektledare LOPETAN, institutionen för försvarsvärdering vid FOI:s avdelning för försvarsanalys.

¹ Whittaker, David J., "The Terrorism Reader", Routledge: London and New York, 2001. s. 238–240.

² 'The Role of the Military and Intelligence in Combating Terrorism', FOI, MEMO, LOPETAN maj 2001, s. 1.

Den ”nya” terrorismen

Magnus Norell

1. Inledning

*Människan hemfaller aldrig åt ondskan så
fullständigt och obekymrat som när hon gör
det av religiös övertygelse.*

(Blaise Pascal, 1623-62, ur ”Den yttersta domen”, s.289. P.D. James, W&W, Finland 2001)

Sedan terrorattackerna i USA den 11 september 2001 har media varit fyllda av kommentarer kring ”den nya terrorismen” och ”det nya kriget”. Dåden utgör dock inte något radikalt avsteg från den religiöst/sekteristiskt motiverade terrorism som vuxit i styrka under 90-talet. Det nya är i stället attackernas omfattning. Terrorattackerna i USA har visat på en rad problem och effekter av denna typ av internationell, nätverksbaserad terrorism. Det gäller inte minst förståelsen och bekämpandet av den.

På frågan ’varför’ har det getts många svar under de gångna månaderna. De flesta som diskuterats i väst har centrerats kring vad i västerländsk, främst amerikansk, politik som förorsakat det oförsonliga hat som utlöste de spektakulära dåden. Ett par av de tydligaste ’förklaringarna’ är dels den västerländska närvaron i Gulfområdet (men även Mellanöstern i stort) – militärt, politiskt och inte minst kulturellt – dels det av den muslimska världen upplevda stödet till Israel i Israel-Palestinakonflikten.

Även om den västerländska (i första hand den amerikanska och europeiska) politiken ändrades substantiellt inom dessa områden (med t.ex. ett tillbakadragande av västerländska styrkor från Arabiska halvön), skulle de mer djupgående orsakerna till motsättningarna mellan ’väst’ och ’islam’ finnas kvar³. Då och då har också frågan om det västliga ’inflytandet’ (vad Salman Rushdie kallar ’Westoxication’⁴) dykt upp i diskussionen om förklaringar och svar. Här närmar man sig de underliggande, djupare orsakerna till denna typ av terror.

Detta är viktigt eftersom den lilla extrema minoritet inom islam som ägnar sig åt sådan terrorism som i USA förra året har en resonansbotten i den muslimska världen i stort. Detta stöd är mer uttalat i arabvärlden än i icke-arabiska

³ Se t.ex. ”Why Do They Hate? Because Modernity Passed Them By”, av Marvin Ott, IHT, 9/1-2002.

⁴ Se ”Visst handlar det om islam” av Salman Rushdie, DN B2, 7/11, 2001

muslimska länder särskilt vad gäller de problem och konflikter som ägnas mest utrymme i debatten⁵. Till yttermera visso skulle en radikalt förändrad västlig politik, som ett resultat av terrorattackerna (och det man i väst *tror* är de bakomliggande orsakerna), skapa ett farligt prejudikat där extremt våld riskerade att ersätta mer civiliserade former av 'politiskt språk'.

⁵ Ibid not 1. "Gamla myter, nya krig" av Zaki Laïdi, DN B5, 28/11- 2001 samt "The great debate in Islam" av David Zeidan, MERIA Journal, Vol.5, No.4, December 2001.

2. Bakgrund

*Efter demokratins fullständiga sammanbrott
har den västliga civilisationen inget mer att ge
mänskligheten...den västlige mannens dominans
har nått sitt slut...Det är på tiden att islam nu
tar ledningen.*

(Sayid Qutb (1906-66), DN, B 5, 25/10-2001.)

Under 90-talet har den internationella terrorismen utmärkts av två, delvis motstridiga tendenser. Å ena sidan har antalet terrordåd minskat under det senaste decenniet jämfört med 80-talet⁶. Samtidigt har dåden blivit ”dödligare” i takt med att den religiöst/sekteristiskt motiverade terrorn har ökat. Fler människor har således dödats och skadats, men i färre dåd.

Denna trend, i vilken terrorattackerna i USA ingår, har som främsta förklaring att förövarna är mer intresserade av att bekämpa dem man ser som fiender, än att förklara och övertyga omvärlden om sina legitima mål. Det kan vara intressant att påminna om att Usama bin Laden, och anhängare till hans tolkning av islam (*Salafi*, en riktning inom Sunni-islam nära förknippad med den i Saudi-Arabien dominerande *Wahabismen*), vid flera tillfällen under 90-talet förklarat ”krig” mot ett ”väst” som man såg som hotande gentemot islam. George W. Bush var inte först med ’krigsförklaringen’.

”Väst”, med USA i spetsen, ses som ett smygande hot som med olika medel (ekonomiska, militära och inte minst kulturella) försöker ”störta” och/eller ”erövra” det muslimska samhället. Det är det moderna samhället, symboliserat av vad som upplevs som USA:s globala dominans som utgör den slutliga ”fienden”. Ett sådant samhälle är enligt bin Laden i grunden oförenligt med den typ av islam han bekänner sig till.

Den extrema versionen av det islam som bin Laden och hans följeslagare förespråkar kräver ett aktivt motstånd mot dessa hot, en aktivism som kräver uthållighet, lojalitet och tro på det rättfärdiga i kampen. Effekten kan bli sådana terrordåd som i USA eftersom kampen omfattar hela samhällen.

Den aspekten skiljer tydligast dagens terror från den terror som uppstod och satte sin prägel på Europa under sent 1960-tal och 1970-tal, med grupper som t.ex. RAF och ETA. Där var syftet inte att massdöda, utan att med attacker mot

⁶ För en genomgripande statistik se ’Patterns of Global Terrorism’ (US State Department) samt databas om terrordåd sammanställt gemensamt av University of St Andrews i Skottland och RAND Corporation i USA.

utvalda mål såsom enskilda personer - representerande det samhälle man i grunden ville ändra eller störta – övertyga befolkningen i stort om det rättfärdiga i kampen.

3. Terrorism – syften och motiv

*Islamic governments have never and
Will never be established through
peaceful solutions and cooperative councils.
They are established as they{always}have been
By pen and gun
By word and bullet
By tongue and teeth⁷*

Det övergripande syftet med terrordåden är således att med kraft bekämpa den främste representanten för det samhälle och den ideologi som ses som det tydligaste hotet mot den egna kulturella och religiösa existensen. I många stycken är det ett "Huntingtonskt"⁸ synsätt med en kamp på liv och död. Flera av de syften som diskuterades i media i samband med de första dagarnas rapportering från dåden, nämnde just "hat", "hämnad", "slag i ett heligt krig" och "kamp mot det öppna samhället".

Naturligtvis är syftet också att utöva terror i en mer "klassisk" mening. Genom att slå till i själva hjärtat av det samhälle som ska bekämpas, på ett högst spektakulärt sätt, kan skräck och kaos spridas. Det är en typ av terrorattacker som förekommit t.ex. i Israel och på Sri Lanka. På detta sätt ska människors dagliga sysslor (gå till jobbet, ta bussen eller flyga) ges en inramning av osäkerhet där det tidigare så vardagliga livet när som helst kan slås i spillror.

I botten på den övertygelse som drev de islamister som planlade och genomförde terrordåden den 11 september 2001 ligger dock, som antytts ovan, en oförsonlig och kompromisslös inställning till "väst". Detta "väst" står som symbol för något mycket större än de förtecken som USA och Västeuropa har i deras ögon. Det innehåller alla de koncept som för islamisterna utgör hoten mot det egna, 'rena' samhället: liberalism, multikultur, jämlikhet (för islamisterna snarast likhet) mellan könen och demokrati⁹.

Med andra ord handlar det om en kamp mot det 'moderna samhället'¹⁰, eller kanske snarare konsekvenserna av det moderna samhället. Det är viktigt att

⁷ Ur 'The Al Qaeda Manual, UK/BM-3, 'Presentation', funnen och översatt av 'the Manchester (England) Metropolitan Police. Manualen blev officiellt introducerad vid den s.k. Ambassadrättegången i New York i mars 2001.

⁸ Se Huntington, "Clash of Civilizations".

⁹ Se "Occidentalism" av Ian Buruma och Avishai Margalit i, 'The New York Review of Books', volume XLIX, number 1, January 2002.

¹⁰ Se t.ex. "Der religiöse Fundamentalismus im Übergang zum 21.Jahrhundert" (Mannheim, 1995) och "The Challenge of Fundamentalism, Political Islam and the New World Disorder" (Berkeley/Los Angeles, 1998) av Bassam Tibi.

framhålla att dessa tankegångar på inget sätt är nya eller skapade av islamisterna. Det är snarast så att de islamistiska terroristernas tankegods har paralleller och föregångare, alltifrån de ryska nihilisterna och deras anarkistiska efterföljare som mot slutet av 1800-talet bombade och mördade i Europa, till de olika filosofer och tänkare som under 20- och 30-talen lade grunden för nazism och fascism¹¹.

Gemensamt för dessa religiösa och sekulära ideologier är hatet mot och fruktan för det moderna samhället. Hur påverkas det egna samhället när traditionella strukturer och värderingar luckras upp till förmån för öppenhet, frigjordhet och demokrati? Botemedlet är en återgång till det klassiska, ursprungliga samhället. När denna tanke paras med religiös glöd och Gud tas med som härförare är steget inte långt till våld.

Det ska vidare understrykas att denna kamp i lika hög grad riktar sig mot de egna, muslimska hemländernas regimer. Dessa är än mer föraktliga eftersom de utmålar sig som muslimska när de, enligt islamisternas synsätt, snarast har förfallit från den rena, genuina islam. Särskilt allvarligt blir detta i fråga om Saudi-Arabien vars regim samtidigt är väktare över de heliga platserna. Det var också med kritik och opposition gentemot de egna ländernas regimer som islamismen började bli mer aktiv på 60- och 70-talen. De alltmer våldsamma aktioner som dessa grupper utförde - i en brant spiral av våld och motvåld mellan islamistisk opposition och regim - riktade sig mot avarter i det egna samhället, även om kritik mot väst fanns med hela tiden.

För dessa islamister ges denna kamp en inramning av beständighet; en kraftmätning som återkommer ständigt och som inte slutar förrän den ena (egna) sidan har vunnit en total seger. Långsiktigheten är viktig, ty kampen ses som en utdragen strid där de nu levande deltagarna knappast kommer att få uppleva slutsegern. Detta framgår av de diskussioner som förs inom de islamistiska rörelserna angående "fienden". T.ex. uppfattas judar och kristna i en allmän och vid bemärkelse. Det görs ingen skillnad mellan nu levande judar och kristna och de som levde för 700 år sedan och då bekämpade den muslimska utbredningen¹². 1998 kungjorde bin Laden i ett uttalande (ofta felaktigt kallad 'fatwa', vilket han saknar religiös auktoritet att utfärda) "Deklarationen av Världsislamiska fronten för Jihad mot Judarna och Korsfararna" (Declaration of the World Islamic Front for Jihad against the Jews and the Crusaders). Det är ingen slump att judar och korsfarare (som representanter för väst) uppfattas som de värsta motståndarna i denna kamp.

¹¹ Ibid not 33.

¹² För en genomgång av dessa diskussioner se t.ex., "The Great Debate in Islam" av David Zeidan, MERIA Journal, Vol.5, No.4, December 2001, samt Fluehr-Lobban, Carolyn (ed), *"Against Islamic extremism, the writings of Muhammad Sa'id al-Ashwamy"*, University Press of Florida, 2001 (first paperback edition).

Det var med kriget mot Sovjetunionen, och dess brutala ockupation av Afghanistan som kampen blev internationell. De tusentals frivilliga från hela den muslimska världen som anslöt sig till kriget mot Sovjet – i många stycken hjälpta av bin Ladens organisation al-Qaida – hade en omfattande inverkan på de islamistiska rörelsernas tillväxt. Efter kriget, och den seger som detta innebar, återvände dessa s.k. ”Afghanis” till sina respektive hemländer där de radikaliserade och förstärkte den islamistiska oppositionen. Därifrån spreds islamister till Europa och USA, mycket beroende på förtrycket och förföljelserna i hemländerna. Denna tendens förstärktes till följd av Gulfkriget 1980–1988 som ansågs vara ett försök av väst att återkolonisera muslimska stater. Under denna radikaliseringsprocess förflyttades de olika islamistiska rörelsernas centra från hemländerna till väst¹³.

I den interna kampen inom vissa muslimska stater möttes den underifrån kommande islamismen genom införande uppifrån av vissa symboliska uttryck för islamism (såsom tillåtandet av slöjor i skolor, separata klasser för pojkar och flickor samt ökad TV-tid för av regimen godkända predikanter) och repression.

Den islamistiska kritiken mot de egna regimernas misslyckade statsbyggande - och kritikernas vädjan till en stor och missnöjd allmänhet med löften om en ny och bättre ordning baserad på ultrakonservativa värderingar - har naturligtvis stärkts av att regimerna i den muslimska världen i mångt och mycket *har* misslyckats. Inte minst har det brustit i förmågan att skapa trovärdiga medborgerliga rättigheter och en fungerande offentlighet.

Dessa problem hänger till stor del samman med att idéer och ideologier har övertagits från väst. Missnöjet kan därmed tydligt kanaliseras. Nationalstatens misslyckande har gett islamisterna möjlighet att presentera ett alternativ i form av en återgång till ”traditionen” och dess ”eviga” värden. Islamismen har dock inte heller lyckats formulera ett trovärdigt och livskraftigt politiskt alternativ för att föra in islam i moderniteten¹⁴. Frånvaron av reella möjligheter, möjligen med undantag för Iran, att debattera islam i merparten av de muslimska länderna har stärkt detta misslyckande (vilket kanske delvis kan förklara att en stor del av den debatten sker i väst). Väst har i stället har fått bli den samlande ”andre” på vilken de egna misslyckandena läggs över¹⁵. Det är denna djupare kris som ligger till grund för islamismens framgångar och det faktum att en så

¹³ London har av många utpekats som något av en ’islamistisk central’. Bland t.ex. franska underrättelsetjänster går staden under namnet ’Londonistan’.

¹⁴ För en utförlig diskussion i ämnet se t.ex. ”Gud tar hämnd”, G. Kepel, Ordfront, Stockholm 1993, ”The Failure of Political Islam”, Oliver Roy, I.B.Tauris, London, 1994, ”Islamic Fundamentalism”, Youssef M. Choueiri, (revised edition) Pinter, London & Washington, 1997 samt ”Islam and the West”, Bernard Lewis, Oxford University Press, 1993.

¹⁵ Se t.ex. Zeidan, Laïdi, Rushdie, Tibi och Kepel.

fundamental del av dess lära utgörs av ett avståndstagande från och ett aktivt bekämpande av väst och alla dess uttryck.

4. Terrorism – metod och organisation

*The confrontation that we are calling for with the apostate regimes does not know Socratic debate... Platonic ideals...nor Aristotelian diplomacy. But it knows the dialogue of bullets, the ideals of Assassination, bombing, and destruction, and the Diplomacy of the cannon and machine-gun.*¹⁶

Metoderna som användes vid attackerna i USA är inte nya utan har använts tidigare. Flygkapningar har förekommit sedan 1930-talet och präglade mycket av den internationella terrorismen under 1960- och 1970-talen. Likaså har självmordsattacker blivit en del av 90-talsterrorismen, främst i Mellanöstern och på Sri Lanka¹⁷. Självmord som metod är mycket svår att skydda sig mot då den motiveras av en rad komplicerade samband – psykologiska, religiösa och sociala faktorer spelar in – och är resultat av en typ av religiös övertygelse och/eller indoktrinering. Det bör också understrykas att de som begår dessa dåd utifrån ett muslimskt perspektiv inte ser sig som självmördare. I likhet med kristendom och judendom accepterar islam inte självmord. Enligt den religiösa tolkning som görs är i stället dåden likvärdiga med att dö martyrdöden i kamp mot fienden, en typ av offer som ju även funnits, och finns, i andra religiösa trosinriktningar.

Vidare har sofistikerade operationer utförts sedan mitten av 1990-talet, då bl.a. bin Ladens nätverk byggdes upp i nära samarbete med dåvarande regimer i Sudan och Iran. Operationerna har planlagts noggrant under lång tid och haft en hög grad av framgång. Några av de senaste exemplen på sådana operationer är attackerna mot de amerikanska ambassaderna i Tanzania och Kenya i augusti 1998 samt attacken på USS Cole i Yemen i oktober 2000. Detta var attacker där bin Ladens nätverk var inblandat, men där också andra och mer *ad hoc*-mässiga grupper deltog.

Attackerna i USA visar också på en intressant detalj i kaparnas profil. De mer ”traditionella” självmordsbombarna, verksamma i Mellanöstern under 1990-talet då islamister sprungna ur olika sunnimuslimska trosriktningar på allvar började använda självmord som vapen, var aldrig komna ur enbart påvra förhållanden. Ändå rekryterades många unga män ur Gazas flyktingläger, där gränsen mellan rik och fattig snarast var ett rent akademiskt uttryckssätt. Dessa unga mäns död gjorde dem inte bara till martyrer i egna och andras ögon, utan innebar också att deras kvarvarande familjer gavs ekonomiskt stöd. Den desperation som växte ur

¹⁶ Ibid not 31.

¹⁷ För vidare detaljer om denna typ av terrorism se dels ”HAMAS – terrorns anatomi”, Norell, Internationella studier nr 2 sommaren 1998 samt ’Is Peace Possible? – the case of Sri Lanka’, Norell, Civil Wars, volume.3, No.4 (Winter 2000).

flyktinglägrens hopplöshet i Libanon eller Gaza gjorde (och gör) att det fanns (och finns) en ständig ström av rekryter för sådana dåd. Samtidigt förändrades också de tidigare ganska stränga religiösa reglerna för att bli martyr. I takt med den första palestinska "Intifadan" luckrades dessa regler upp och det blev betydligt lättare att bli klassificerad som martyr.

Kaparna i USA däremot kom från ekonomiskt och socialt gynnsamma förhållanden. Komna från högre medelklass och med gott om pengar kunde dessa personer smälta in i det samhälle de samtidigt förberedde sig att slå till mot. Dessa faktorer pekar på en ny tendens som gör det betydligt svårare att bekämpa och skydda sig mot liknande angrepp i framtiden. De visar också på kraften i den religiösa ideologi som driver dessa människor, samt på viljan att inte sky några medel i kampen. Detta faktum pekar på en oftast förbisedd omständighet vad gäller förövarna av terrordåd, inte bara de religiöst motiverade som främst diskuteras här. Flera tyska och italienska studier av medlemmarna i Röda Brigaderna och Baader-Meinhofligan visar på samma över- och medelklassbakgrund. Detta är dock ingen ny observation; varje läsare av Tjechov och Dostojevskij känner igen 'ledan' som ett motiv i våldsamma terrordåd¹⁸.

Den nätverksbaserade lösligt sammansatta organisation som Usama bin Laden byggt upp under 1990-talet är i grunden internationell med förgreningar i ett flertal länder i både Afrika, Mellanöstern, Europa och Asien. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg det faktum att bin Ladens finansiella verksamhet har varit föremål för utredningar av FBI, CIA och andra länders underrättelse- och säkerhetstjänster, under flera år. Till viss del har detta intresse gjort det något mer besvärligt för bin Laden att transferera pengar inom nätverket. Det är därför sannolikt att bin Laden också haft stöd från andra håll.

Vidare är det så att bin Ladens lösligt sammansatta nätverk, Al-Qaida (basen) inte är den enda radikala islamistiska organisation/nätverk som verkar internationellt. Flera av dessa organisationer kan ha varit med och understött planeringen av attackerna i USA, utan att för den skull ha haft den fulla bilden klar för sig.

Till skillnad från mer traditionella islamistiska organisationer som också ägnar sig åt terrorism (som den palestinska HAMAS-rörelsen och algeriska GIA), vilka framförallt verkar lokalt, binds Al-Qaida samman med andra, likaledes *salafistiskt* motiverade grupper, genom samma religiösa och ideologiska syn på internationellt inriktad politiskt aktivism. Även om bin Laden infångas eller dödas, betyder det inte slutet på den terrorism som dessa grupper och nätverk

¹⁸ Se t.ex. Dostojevskijs "Onda andar" och "Körsbärsträdgården" av Tjechov.

bedriver. Som en nyckelperson i sammanhanget skulle hans frånfalle snarast innebära ett martyrskap som kunde inspirera till efterföljd.

Tekniskt hålls de operativa delarna i dessa nätverk avskilda från de delar som utför olika former av understödjande verksamheter, såsom propaganda, rekrytering samt finansiella insamlingar av olika slag. Nätverk av organisationer finns runt om i världen, inte minst i Europa, liksom i västvärlden i stort, där den öppenhet som ses som ett hot mot det egna samhället utgör en förutsättning för en verksamhet som inte kan bedrivas i hemländerna.

Den omfattande och långvariga planering som föregått operationen mot WTC och Pentagon tyder också på sofistikerade och väl underbyggda "cellstrukturer" som oberoende av varandra har verkat, tränat och förberett förövarna för denna operation under lång tid. Denna cellstruktur betyder inte att dessa har stått fria från supportgrupper. Det engagemang som flera av förövarna visat i olika islamistiska sammanhang har med stor sannolikhet utgjort mycket av den religiösa och ideologiska näring som drivit dessa personer mot en given uppgift under lång tid.

Ytterligare ett resultat av det tämligen långvariga och ibland intima förhållandet mellan islamismen och väst har haft betydelse för den rent organisatoriska strukturen. Det gäller de ökande kopplingarna mellan olika islamistiska grupper och s.k. vita "hat-grupper", aktiva både i USA och Europa¹⁹. Det rör sig om kopplingar både på individnivå och på organisatorisk nivå mellan grupper där t.ex. den irakiska regimen har spelat en roll, inte minst finansiellt. Det oroväckande i denna utveckling är främst det faktum dessa neo-nazistiska grupper är tämligen våldsbenägna²⁰. Att islamister och neo-nazister anser sig ha gemensamma fiender i t.ex. judar och amerikanskt (skadligt) inflytande på de egna samhällena innebär att denna utveckling är potentiellt farlig och kan leda till ökad våldsanvändning²¹.

¹⁹ För ett mera utförligt resonemang kring detta fenomen se "A Terrifying Alliance" av Yael Haran i 'The Jerusalem Report', January 16, 2002, sid. 30-31.

²⁰ Se t.ex. SÄPO Verksamhetsåret 2000, Stockholm, FK-Tryckeriet, 2001.

²¹ Det finns för övrigt en svensk koppling här; den i Sverige verksamme Ahmed Rami har med sin radiostation "Radio Islam" (nu även web-sida) utmärkt sig i dessa sammanhang.

5. Sammanfattning och konklusion

Den islamistiska frågan är i första hand den muslimska världens eget problem, och inte ett uttryck för en civilisationskonflikt. Detta bör inte uppfattas som ett lugnande besked, och det löser inte heller nord från ansvar.²²

Från ett konfliktperspektiv är den typ av terrordåd som vi såg den 11 september 2001 en del av den typ av konflikter vi kommer att möta i framtiden och som vi har sett öka under de senaste decennierna; dvs. mer asymmetriska lågnivåkonflikter där kontrahenterna inte nödvändigtvis utgörs av stater.

Vidare var dåden en del i en trend inom den internationella terrorismen som kan förväntas fortsätta inom överskådlig tid. En trend som innebär att terrorismen fortsätter att vara internationell, *ad hoc*-mässig (grupper sätts ihop för en specifik operation för att sedan upplösas) men med en gemensam överbyggnad, som framförallt kan vara av religiös/sekteristisk, men även ideologisk eller social, art.

Detta understryker också långsiktigheten i hotbilden. Självklart är attackerna i USA inte de sista terrordåden, motiverade utifrån militant islamism, vi kommer att se.

Detta kommer också att ställa krav på ett nytänkande inom de organisationer/myndigheter som har till uppgift att bekämpa denna typ av brott, eller, om man så vill, utkämpa den typ av krigföring som dessa dåd är exempel på. Inte minst därför att den "fiende" som vårt öppna samhälle ställs inför kanske finns mitt ibland oss. Att inte låta detta faktum gå utöver oskyldiga kommer att bli en stor utmaning för våra liberala, demokratiska samhällen.

Sammanfattningsvis går det att urskilja en del huvuddrag i den militanta islamism vi såg exempel på den 11 september förra året:

I botten ligger ofta en övertygelse om att livet är en bestående kamp för det goda samhället och att denna kamp kommer att pågå under lång tid. Det finns också en tydlig tendens att se dagens konflikter, där Islam är närvarande i ljuset av de konflikter som präglade Islam under de första decenniernas utbredning. Gårdagens fiender är således dagens fiender.

²² Se "Gamla myter, nya krig" av Zaki Laïdi, DN B5, 28/11- 2001.

Vidare ligger i denna kamp en övertygelse om att ett ställningstagande för Gud i detta sammanhang alltid måste innebära konfrontation. Kompromisser eller neutralitet i denna strid för de goda mot det onda är omöjliga. Dikotomier används för att beskriva världen; ont och gott, rätt och fel, troende och avfälling. Samtidigt understryks vikten av den personliga ansträngningen för att bli en god människa och en god muslim.

För att hantera de utmaningar och den fara det moderna, västerländska samhället för med sig, är separatism – i högre eller mindre grad – ett utmärkande drag hos de fundamentalistiska islamisterna. Inte sällan handlar det om att undvika att bli ”smittad” och påverkad av vad som synes vara ogudaktiga och heretiska irrläror. Diskussionen handlar ofta om i hur stor utsträckning man ska avskilja sig från samhället runtomkring. I t.ex. Egypten har islamisterna byggt upp, ifrån regimen separata, hälso- och skolstrukturer. Inte sällan betydligt mer effektiva än de officiella strukturerna. Den teologiska argumentationen för separation hämtas från Muhammeds resa Mecka till Medina (*’Hijra’*), och ses som ett sätt att hämta kraft och bygga upp ett motstånd mot det ogudaktiga samhället man vill bekämpa. Slutmålet är att, liksom i Muhammeds fall, återvända och störta den falska regimen och införa ett sant muslimskt styre. Det här visar sig också hos de radikala islamistiska organisationer som är aktiva i Väst. Ett utmärkande drag är just att man på olika sätt försöker isolera sig från det samhälle man bor och verkar i.

Ett fenomen som islamisterna hämtat från den europeiska idéhistorien i sitt motstånd mot det moderna öppna samhället, är olika typer av konspirationsteorier²³. De tre stora farorna representeras av kristna, judar och sekularismen. I botten på dessa resonemang ligger en övertygelse om att det är dessa fiender som ligger bakom de olyckor som drabbat de egna samhällena.

En mångfald av de radikala islamistiska grupperna hävdar vidare att våld är nödvändigt för att bekämpa det onda som hotar (se ovan). Detta rättfärdigas med att de samhällen och regimer man bekämpar och/eller försöker reformera (inklusive de egna hemländernas regimer) använder våld själva. Vidare rättfärdigas våldsanvändningen med att motståndaren är en avfälling och motståndare till Gud. Det kan därför inte finnas några kompromisser och eftersom en total seger är det enda som kan leda till ett rättfärdigt muslimskt samhälle, är också urskillningslöst våld tillåtet. Diskussionen bland dessa radikaler handlar om var den gränsen går; vid människor som är direkt knutna till de regimer man bekämpar (poliser, regeringstjänstemän och ministrar t.ex.)

²³ Inte minst i dyningarna efter attackerna den 11 september 2001, spreds runtom i den muslimska världen olika konspirationsteorier om vem det var som egentligen låg bakom attackerna. För en utförlig diskussion se ”The Shot Seen Around the World: The Middle East Reacts to September 11th”, av Cameron S. Brown, MERIA Journal, vol.5 No.4, December 2001.

eller alla som inte tillhör den egna gruppen eftersom samhället i sin helhet är ”smittat”,²⁴.

Under decenniet sedan Sovjetunionen besegrades i Afghanistan har de radikala islamisterna sett USA som det främsta hotet. I tillägg till tidigare synder som att stödja Israel (vars förintande finns med som ett mål hos de flesta islamister) kan man nu lägga stödet till den saudiska regimen och stationerandet av ”otrogna” trupper på helig mark. Som den främsta representanten för det moderna samhälle man med alla medel bekämpar, är det naturligt att amerikanska mål är de mest utsatta för islamistisk terror.

Således kan det hävdas att de radikala islamisternas koncept av ”striden” som det högsta och viktigaste målet för den egna tillvaron, har lett fram till ett skede där det enda effektiva sättet att återupprätta det goda, rena samhället är ett kompromisslöst krigande där alla medel är tillåtna. För en rörelse som började som ett försök att reformera Islam inifrån (dvs. genom att med personliga exempel vara föredömen för andra) med fredliga medel, har utvecklingen lett fram till en snarast eskapistisk hållning där orsakerna till det egna misslyckandet enbart står att finna hos andra, de må vara kristna, judar eller amerikansk politik.

Ytterligare en faktor av betydelse för framtiden, och hur vi ska handskas med denna konflikt, gäller själva synen på denna konflikts civilisationsaspekt. Här finns det i huvudsak två inriktningar som visat sig i debatten sedan den 11 september 2001; den ena är vad man kanske skulle kunna kalla apologetisk och går ut på att detta inte har med Islam att göra, och om det har det så är Islam ändå en i grunden god religion som har ”kidnappats” (för att använda Salman Rushdies ord) och förts på avvägar. Den andra förklaringsmodellen är betingad av en mer kulturbetonad syn på Islam och säger att våldet finns inbyggt från början.

Att Islam, i likhet med andra religioner kan låna sig till både urskillningslöst våld och till den främsta formen av humanism, torde stå utom allt rimligt tvivel. Lockelsen i dessa tolkningsmodeller ligger förmodligen i enkelheten; ett komplicerat problem förklaras med enkla modeller. Detta sker samtidigt som det inte går att förneka att det radikala Islam, som det uttolkas av islamisterna, står långt fram på den terroristiska arenan. Som redan har antytts är denna form av Islam nära besläktad med andra totalitära rörelser, där ett förakt för individen och en underkastelse under kollektivet är bärande ingredienser.

Men den kanske största svårigheten för våra västerländska, liberala samhällen att förstå de bevekelsegrunder som ligger bakom denna terrorism, och därmed

²⁴ Termen ’Jahiliyya’ används ofta här och det är beteckningen på det för-islamiska arabiska samhället.

också komma till rätta med och bekämpa denna terrorism, ligger på ett helt annat plan, nämligen vår förlorade förmåga att ta till oss, och förstå det religiösa språk med vilket världens bin Ladens motiverar och förklarar sig, gör att vi ständigt missförstår, eller inte förmår att ta till oss de djupare, underliggande orsaker som ligger bakom terrorn. Priset för den rationella modernismen, sprungen ur renässansen och upplysningen - som gav oss ett sekulärt spelrum (där religionen 'privatiserades') att utveckla vetenskap, konst, ekonomiskt och politiskt experimenterande - var delvis en förlust av förståelsen av ett religiöst språkbruk för hanterandet av erfarenheter och upplevelser relaterade till Gud. Inklusiva de upplevelser som ligger till grund för de islamistiska terrorister, som "i Guds namn" och "på Guds befallning", begår mord på sina fiender, alltså de som inte är som dem.

Så länge vi envisas med att självklart och arrogant bortse från dessa islamisters uttalade motiv och förklaringar, tydligt och klart framhävt i mängder av skrifter, böcker och artiklar under åren, och i stället förklara att deras hat mot Väst framförallt är Västs eget fel, kommer vi alltid att ligga steget efter. En verklig dialog kan inte fungera om... 'ena sidan ägnar sig åt självanklagelse och den andra åt beskyllningar'²⁵

²⁵ Professor Bassam Tibi, DN, B5, 25/10- 2001.

Hur bekämpa terrorism?

Karin Ströberg

1. Inledning

1.1. Bakgrund och syfte

På senare år, efter kollapsen av en av supermakterna, har framförallt USA framhållit en alltmer tydlig rädsla för att så kallade ”*rouge states*” ska erhålla massförstörelsevapen och därigenom utgöra ett hot mot världsfreden. Dessa ”skurkstater” är asymmetriskt mycket svagare militärt sett än exempelvis USA, men med tillgång till massförstörelsevapen och en viss grad av oförutsägbarhet, kan de hota den globala säkerheten. Detta är något USA argumenterat för under flera år. Andra stater har visserligen erkänt att problemet finns, men har också ha varit mer avvaktande, då de ställt sig skeptiska till USA:s förberedelser för det nya missilförsvaret. Framförallt Ryssland har varit negativ till det sistnämnda, då säkerhetsbalansen i världen ytterligare skulle komma att ändras till deras nackdel.

Istället har Ryssland försökt peka på andra, enligt dem, mer aktuella hot i form av terrorism, snarare än i form av missiler från skurkstater. Rysslands argument har ofta avfärdats med att målet med argumenten har varit att försöka få omvärldens stöd för krigshändelserna i Tjetjenien. I och med terrordådet mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001, tvingades en stor del av gemene man i världen att få upp ögonen för även denna problematik i kombination med det moderna samhällets sårbarhet. Personer bevandrade i litteratur och debatt inom olika genrer av säkerhetspolitik var mer förberedda än folk på gatan, även om det tycks som att det funnits en viss grad av förnekelse bland beslutsfattare världen över. Det är inte direkt svårt att sätta sig in i dessa politikernas situation och rentav förstå deras fasa då både alarmerande fakta om det moderna samhällets sårbarhet, samt mer fiktiva teorier om en ”*clash of civilisations*” mellan islam och väst presenterades. Den intressantaste aspekten av dessa två är enligt mig det moderna samhällets sårbarhet, då det är ett problem som är både vedertaget och olöst. Går det att skydda sig mot terrordåd där utövaren är beredd att dö för sin sak? Vad är det som motiverar dessa utövare? Är det ett tidstypiskt fenomen, och i sådana fall på vad grundar det sig?

Syftet med denna text är att undersöka vad som ligger till grund för den moderna internationella terrorism som vi sett under det senaste decenniet och därefter se vilka tillvägagångssätt som finns för bekämpning av denna.

1.2. Avgränsningar och nyckelbegrepp

Bekämpning

Ordet "bekämpning" innebär texten igenom att *förhindra* och att *försvåra* terroristers verksamhet, ofta vad man benämner "*counter-terrorism*". Målet med bekämpningen är att neutralisera terroristerna, förhindra att nya terrordåd sker, samt minimera effekterna då attackerna uppstår.

Valet har i den här studien fallit på att titta närmare på de politiska, polisiära och militära insatser som det internationella samfundet kan använda sig av i bekämpningen av den moderna internationella terrorismen. Dessa insatser avser mer "kortsiktiga" aspekter, där ordet "kortsiktig" inte ska betraktas som en bestämd term. Vad som åsyftas är, att för att ändra större processer och skeenden i exempelvis samhällsstrukturer och attityder krävs, i kombination med det kortsiktiga arbetet, ett mer långsiktigt preventivt arbete. Hur detta arbete kan gestalta sig kommer dock inte att behandlas närmare här.

Undersökningen går inte heller närmare in på etiska och legala aspekter av bekämpning, förutom när det kommer till folkrättsliga aspekter. Man kan endast konstatera att balansgången är svår mellan ett fungerande rättssamhälle och en fungerande terrorismbekämpning, då anpassningen av lagarna för terroristbekämpning ofrånkomligt leder till att vissa individer och grupper kommer att bli oskyldigt misstänkta och till viss del förföljda. Domar som grundar sig på "*guilt by association, based on secret evidence*" är något som torde avskräcka de flesta som har ett legalitetspatos. Trots de uppenbara riskerna finns idag ett ökat gensvar för de som vill förstärka terroristlagstiftningar världen över.

Bekämpningen kommer att handla om internationella tillvägagångssätt snarare än om de nationella även om dessa båda naturligtvis inte går att skilja åt i verkligheten, då framgångsrik terroristbekämpning är beroende av att både den nationella och den internationella bekämpningen fungerar.

Diskussionen kommer att fokusera på Usama Bin Laden och hans Al Qaida (ihopkopplade med bl.a. terrordåd mot amerikanska ambassader i bland annat Tanzania och Kenya 1998, samt mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001); Shōkō Asahara och hans sekt Aum Shinrikyō (kopplas ihop med bl.a. attacken med saringas i Tokyos tunnelbanesystem i mars 1995); och extrema grupperingar, här i form av Timothy McVeigh och hans dyrkan av den ariska ideologin (kopplas ihop med bombdådet i Oklahoma City i april 1995).

1.3. Metod och material

Studien bygger på en till hög grad beskrivande, sammanfattande och till viss del explorativ ansats för att påvisa grundinslag i den moderna internationella terrorismens väsen, samt dess bekämpning. Det senaste decenniets trender inom internationell terrorism diskuteras i ett försök att finna beröringspunkter och drivkrafter. Det material som använts är föreläsningar och böcker om terrorism och dess drivkrafter. Alltsedan den 11 september 2001 har dessutom bevakningen av vad som erbjudits inom området i media ökat avsevärt, varför en kontinuerlig bevakning av området varit möjlig. Detta har skett främst av DN, men även av dokumentärer, nyhets- och debattprogram i SVT, TV 4, BBC och CNN. Även om dessa mediala instanser generellt betraktas som rimligen välrenommerade när det kommer till källkritik och relevans, så förmedlar de i stort dock en västerländsk bild av händelser. När det kommer till relevansen för det här arbetet är denna västerländska vinkling dock av mindre betydelse, eftersom studien handlar om internationell och till hög grad multilateral bekämpning snarare än om nationell, bilateral sådan.

2. Modern internationell terrorism

2.1. Uttryck och manifestation– religiöst eller ideologiskt motiverad?

I valet av en islamistisk gruppering, japansk sekt och den extremistiska ideologin, för att se till den moderna terrorismens grunder, kan det för många falla sig naturligt att göra distinktioner mellan dessa grupperingar i form av "sekt", "religiöst motiverad" eller "ideologiskt motiverad". Grupperingar som stöder sig på uttalanden som exempelvis "krig i Guds namn" eller "kamp mot förtryck" kan ofta göra så av rent retoriska skäl. För att få en högre uppslutning och legitimitet bakom kampen. Denna 'legitimering' kan även gagna den egna vinningen i form av både ekonomiskt och politiskt inflytande. Grupperingar som exempelvis gjort sig en maktbas på smuggling eller knarkodlingar, har inte alltid samma incitament till att utföra våldsdåd som de hade när de påbörjade kampen. Motiven till kampen är då snarare föregivna, än verkliga, varför det inte alltid, enligt mig, är till hjälp att dela in terrorister i "religiöst" eller "ideologiskt" motiverade. Istället kan man finna gemensamma koncept för dessa grupper och vad de symboliserar.

Om man ser till begreppen "ideologi" och "religion" så finns det enligt mig gemensamma nämnare i de tre terrorgrupper som fokus ligger på här. Ordet ideologi förklaras, enligt Bonniers Svenska Ordbok, som ett sammanhängande system av idéer och värderingar, eller 'världsåskådning.' Religion i sin tur beskrivs som en kulturyttring eller tradition som innefattar tron på en eller flera gudar som upprätthåller vissa etiska regler och rituella beteenden. Skillnaderna är relativt tydliga om man ser till sekulariserade samhällen av idag, dvs. där den politiska och den kyrkliga makten inte är en och samma. Om man däremot ser till exempelvis den islamistiska synen på att religionen bör genomsyra hela den sociala, politiska, ekonomiska och kulturella vardagen, blir det dock svårare att skilja de två begreppen åt. Vad är religion och vad är världsåskådning i ett islamistiskt samhälle? Är det egentligen samma sak, dvs. en ideologi grundad på religiösa regler? I den här texten väljer författaren det sistnämnda perspektivet.

För att fortsätta inom samma tankespår görs här en uppdelning mellan olika ideologier. Uppdelningen görs mellan de som antingen är "passiva" i sitt utövande, (dvs. de som tror på en slags högre makt i vars händer den yttersta kontrollen ligger, eller de som inte är engagerade) eller är "aktiva" (dvs. de som missionerar för att till viss del verkställa den högre maktens intentioner) i sitt utövande. Koncentrerar vi oss ytterligare på den 'aktiva' grenen av denna, så skulle jag vilja dela den i ytterligare två grupperingar där den ena grupperingen missionerar med "fredliga medel", i form av informationsspridning och uppsökande verksamhet i syfte att påverka opinionen. Den andra grupperingen missionerar istället med "våldsamma medel", i form av hot, repressalier,

misshandel och andra våldsdåd, i syfte att påtvinga andra sina värderingar eller eliminera de som inte gör det.

Under den här sista grupperingen (ideologi som aktivt missionerar med våldsamma medel) menar jag att både islamistiska grupperingar (såsom Al-Qaida); sekter (såsom Aum Shinrikyō) och extremistiska grupperingar (i form av Timothy McVeigh) finner gemensamma ståndpunkter, även om deras dagordningar i sak skiljer sig ifrån varandra. Den här grupperingen väljer jag att kalla ”hatideologier”, då en av grunddrifterna till deras våldsamma agerande är ett grundmurat hat för delar av, eller hela det samhälle som inte delar deras ståndpunkter.

2.2. Hatideologier – gemensamma nämnare

Som nämndes ovan är en del av det som binder samman hatideologier med andra hatideologier, deras syn på att folk som tyr sig till andra världsåskådningar är djupt underlägsna. Dessa andra världsåskådningar bör därför ersättas med den egna och vilka är väl bättre lämpade att stå i fronten för denna kamp än de med den ”rätta läran”?

Till islamisterna räknar sig bland annat det Muslimska brödrskapet i Egypten, den Islamistiska räddningsfronten (FIS) och den Väpnade islamistiska gruppen (GIA) i Algeriet, de shiitiska revolutionärerna i Iran, samt Talibanerna, och i anknytning till dessa Al-Qaida i Afghanistan.²⁶

De lägger skulden på utomstående, ”otrogna”, för allt ont som sker eller skett i de muslimska länderna och har som högsta mål att utestänga västliga influenser från islam. För ögonblicket är, detta, enligt Salman Rushdie, världens snabbast växande version av islam²⁷. Eftersom en stor del av den muslimska världen anammat fragment av det moderna samhället, riktar sig islamisternas kamp inte bara mot väst och ”judarna”, utan lika mycket mot ”förvästligandet” av de egna muslimska leden. Detta krig mot sina egna förs bland annat i Algeriet, där cirka 100 000 människor har mördats.²⁸ I denna kamp använder de sig dock av demokratiska ideal, samt tekniska och vetenskapliga medel för att utföra sin kamp. *”Vårt mål är att lära hur man kan hantera moderna vapen, hur man tillverkar dem, så att vi kan besegra våra fiender”*²⁹. Samma resonemang kan skönjas i deras och exempelvis extrema grupperingars användande av demokratiska ideal såsom exempelvis yttrandefriheten, religionsfrihet, samt av internationella utbildningar av olika slag.

²⁶ DN, 2001-11-07, *Kulturkritik: ”Visst handlar det om islam”*, Salman Rushdie (översättning Lars Linder) Artikeln publicerades i New York Times 2001-11-02.

²⁷ Ibid.

²⁸ Lindeborg, Lisbeth, *Kultur Essä: ”Usamas bibliotek”*, 2001-10-25.

²⁹ Ibid.

En annan aspekt som förenar såväl Usama Bin Laden, som ledare inom sekulära eller kristna extremistiska grupperingar i väst är de retoriska knepen. Från båda dessa extremer hör man tal om "*clash of civilisations*" och att alla nu måste ta ställning – antingen för det ena eller det andra. Man försöker inkludera så många som möjligt under sina intressesfärer, genom att måla upp skräckbilder om vad som "komma skall". Det är mycket av detta som terrordåd handlar om – att provocera fram en reaktion som i sin tur ska tvinga människor att ta ställning. Det är nog inte helt verklighetsfrämmande att anta att Usama Bin Laden och hans Al-Qaida, aldrig ens i sina vildaste fantasier, hade väntat sig en sådan massiv enighet, över de "kristna" och de "muslimska" gränserna, om att han och hans beskyddare måste neutraliseras till fördel för världsfreden. Talibanregimen och dess egenartade, extremt traditionalistiska tillämpning av islam, visade sig strida alltför mycket mot vad huvuddelen av det muslimska samhället kunde acceptera.

2.3. Grundorsaker och näring – varifrån och varför?

Vari ligger orsaken till dessa hatideologier? Enligt Robert Jay Lifton och andra, är Aum Shinrikyō och hans sekt Shōkō Asahara en, i många avseenden, produkt som kommer från Japans snabba och omfattande förändringar från en feodal till en modern kultur³⁰. Även delar av den muslimska världen brukar nämnas i dessa sammanhang. Exempelvis, nämns Saudiarabien där man inom loppet av en generation ”gått från nomadiserande självhushåll till gränslös oljerikedom”³¹. Lifton menar att vid exponering för sådan extrem social, politisk, och kulturell förändring och kollaps av gamla värden, under en kort tidsperiod, kan en del människor uppleva en slags vilsenhet. ”*The modernisation of Japan was oriented toward learning from and imitating the West, yet the country is situated in Asia and has firmly retained its traditional culture*”³². Under dessa omständigheter kan människor uppleva ett stort gap mellan vad de själva är och vad samhället förväntar sig av dem. Det stora flertalet uppvisar en oerhörd förmåga i att anpassa sig till de nya förhållandena. Alla klarar dock inte av denna balansgång mellan ”det gamla” och ”det nya.” En del av dessa söker bot genom att söka sig till grupperingar som återger en känsla av trygghet och traditionella värden.³³ Inte helt sällan är sådana grupperingar ytterst kritiska mot samhället eller andra externa faktorer.

Dessa omvälvande händelser kan till högre grad knytas till vissa kulturer eller religioner där samhällsändringar ibland kan ske kolossalt snabbt då reformarbete påbörjas. Men om man ser till helheten så har även de mer tekniskt avancerade länderna i världen drabbats av omvälvande händelser de senaste decennierna, framförallt genom den ökade graden av globalisering, med nationalstaternas försvagning, samt upplösningen av dess reella gränser på flera plan, som följd. Rosenberg sammanfattar det i sin krönika: ”*Djupgående samhällsrubbningar tycks således inte bara producera fundamentalistiska reaktioner i de flesta kulturer. Förutsättningarna för att de ska göra det tycks dessutom öka*”³⁴. Flertalet klarar som sagt av dessa förändringar, men alla gör det inte. De kan i sin iver att finna ordning söka sig till exempelvis grupperingar inom extremhögern eller extremvänstern, vars mål är att störta den rådande ordningen till fördel för deras uppfattning om hur världen bör formas. Återigen Rosenberg:

”*Hand i hand med en människa som allt bättre förmår leva med vår tids turbulenta kast och institutionaliserade ovisshet går en människa som allt sämre förmår göra det, och som därför till varje pris söker fasthet och förutsägbarhet i tillvaron. Den människan*

³⁰ Robert Jay Lifton, ”*Destroying the World to Save It – Aum Shinrikyō, Apocalyptic Violence and the New Global Terrorism*”, An Owl Book Henry Holt and Company: New York. 2000, s. 236–238.

³¹ DN, 2001-10-25, Kultur: ”*Fundamentalismens frestelse*”, Göran Rosenberg.

³² Lifton, s. 238.

³³ Rosenberg, DN, 2001-10-25.

³⁴ Ibid.

hör inte till en annan värld eller en annan kultur eller en svunnen tid. Hon är en del av oss själva ”.

Vad han menar med ”en del av oss själva” kan vara detsamma som Rushdie och Lifton försöker peka på i sina texter: *”Oenigheten mellan de muslimska länderna går”, enligt Rushdie, ”minst lika djupt som förbittringen mot väst, om inte djupare”. ”Ändå”, fortsätter han, ”vore det befängd att förneka att denna självrättfärdigande, paranoida islam utövar en bred lockelse.”*³⁵ Liknande tendenser såg man ett par månader efter attacken med saringas i Tokyo. En ung man, vars uttalande på intet sätt var typiskt för japanerna generellt, men som inte heller var sällsynt bland de yngre, sade följande: *”I understand those Aum people very well. I feel myself to be very much like them”*. Han, i likhet med många andra yngre japaner, fördömde sektens våldsdåd, men pekade samtidigt på andra aspekter som drog deras intresse till kultens grundtankar och skepsis mot samhället. Det här är även tankar som man kan höra idag i uttalanden från muslimer och andra om Usama Bin Laden och hans nätverk. De står inte bakom de våldsamma metoderna, men idéerna anammas till viss del.

Argument om en s.k. ”psykohistorisk” obalans i människors uppfattning av vad de själva är och vad omvärlden förväntar sig av dem, kan vara en del till förklaringen till vad som driver personer även från ”ung, begåvad, välutbildad medelklass” att ansluta sig till grupperingar som grundar sig på massförstörelse och våldsideologier³⁶. Frågan om varför denna välutbildade medelklass kan göra sådana horribla handlingar ställdes även efter den japanska sektens Aum Shinrikyōs agerande, men har också ställts ett flertal gånger efter terrordåden mot World Trade Center och Pentagon. Tidigare har man haft en slags uppfattning om att fattigdom föder terrorism, vilket inte längre kan utgöra den allenarådande förklaringen till dagens terrordåd. Oheliga (klass) och heliga (religion) allianser.

³⁵ DN, 2001-11-07, *Kultur kritik: ”Visst handlar det om islam”*, Salman Rushdie (översättning Lars Linder) Artikeln publicerades i New York Times 2001-11-02. DN, 2001-11-07, *Kultur kritik: ”Visst handlar det om islam”*, Salman Rushdie (översättning Lars Linder) Artikeln publicerades i New York Times 2001-11-02.

³⁶ För vidare läsning se Lifton, Robert Jay, *”The Protean Self. Human Resilience in an Age of Fragmentation”*, The University of Chicago Press, 1993.

3. Bekämpning av modern internationell terrorism

När det kommer till bekämpning av internationell terrorism är folkrätten det som legitimerar både de polisiära och de militära insatser som kan tänkas komma till användning. Folkrätten kan ses som suveränitetsprincipen i kombination med sedvanerätten, vilka till viss del binder ihop alla stater, eftersom den sedvanerättsliga statusen binder även icke-medlemmar till stadgan. Sedvanor är föränderliga över tid och händelser. Folkrätten har FN:s medlemsstater som beslutsfattare, men det finns ingen lagstiftande församling och ingen domare i ordets egentliga mening. Däremot finns det, i de fall världen står enad, ett starkt inflytande över stater som går emot FN-stadgan. Huvudsyftet med FN-stadgan är att upprätthålla internationell fred och säkerhet, samt värna om våldsförbudet (undantag för självförsvarsrätten och den kollektiva säkerhetsmekanismen). I de fall militärt våld måste användas har det stor betydelse för legitimeringen av våldet om FN står bakom insatsen.³⁷

Som med många internationella operationer eller insatser, krävs det samarbete mellan olika myndigheter och organisationer både nationellt och internationellt för att de ska fungera. För att lyckas med exempelvis bekämpningen av internationell terrorism är det av största vikt att nationer kan enas och samarbeta, då länder som är utanför samarbetet, omedelbart kan komma att bli nästa fristad för terroristerna och deras verksamhet. I och med denna fristad kan de sedan fortsätta att hota säkerheten för andra stater. Samarbetet är dessutom ytterst viktigt när det kommer till utbyte av underrättelser om terroristernas verksamhet mellan staters olika underrättelse- och säkerhetsorganisationer. Yitzhak Rabin, Israels förre premiärminister, uttalade sig också om behovet av en enad politisk front:

*".../ Countries that initiate terrorism must be made to understand that they will face an organised, united front of states, a union ready to take measures that an attacked country would not be able to undertake alone. The existence of such an agency might help serve as a deterrent, and possibly an effective means of sanctions and punishment."*³⁸

Tålamod och beslutsamhet har annars visat sig vara avgörande för om terroristbekämpning ska vara framgångsrik eller inte. Att identifiera och arrestera ett fåtal personer som gör allt för att dölja sin verksamhet kräver ett omfattande operations- och underrättelsearbete, både inom och mellan det militära och det polisiära väsendet. Arbetet kan vara förknippat med frustration då framgångar kan vara svåra att identifiera. Exempelvis, om det *inte* sker ett

³⁷ Föreläsning av folkrättsexperten Ola Engdahl från FHS för deltagare av terrorismkursen hösten 2001.

³⁸ Andrahandskälla från Ganor, Boaz, "Countering state-sponsored terrorism", 25 april, 1998. I tryck den 12 januari 1999 från the International Policy Institute for Counter-terrorism, Herzliya, Israel och på deras webbsida: <http://www.ict.org.il/>.

terrordåd kan det bero på att operations- och underrättelsearbetet lett till att hotet har neutraliserats. Ofta kan man inte bevisa detta samband, men insatserna förblir ändå ytterst viktiga i bekämpningen.

Nedan beskrivs olika tillvägagångssätt som finns tillhanda vid bekämpningen av den moderna internationella terrorismen. De är grovhuggna och man bör komma ihåg att oftast väljs inte den ena eller den andra strategin, utan för att se resultat kan en hel rad av insatser vara nödvändiga att använda. Här presenteras de åtskilt för att underlätta för läsaren. Som nämndes i avgränsningarna kommer de andra kanske mer långsiktiga insatserna inte att behandlas närmare just här.

3.1. Politiska och ekonomiska åtgärder

Politiska åtgärder kan inbegripa en hel rad av diplomatiska påtryckningsmedel för att försöka försvaga terroristorganisationer, dem som stöder dessa organisationer, samt deras politiska och ekonomiska medel. Det behöver dock inte bara handla om påtryckningar och hot, utan kan även innebära löften om samarbete, medlemskap, eller ekonomiskt stöd. En s.k. *"carrot and stick"* strategi.

Användningen och den egentliga nyttan med ekonomiska sanktioner har på senare år kraftigt debatterats. Motståndare till användandet menar att det i endast ett par fall har varit påvisbart att de har fungerat som påtryckningsmedel för att få en stat att ändra policy i en viss fråga. Flera menar även att sanktioner inte alls borde räknas till de mer "mjuka" påtryckningsmedlen då det i flera fall, exempelvis i Irak, har visat sig att effekterna av dem lett till svåra lidanden hos civilbefolkningen. Vidare har användandet av ekonomiska sanktioner kritiserats då det drabbat oskyldiga civila snarare än dem de varit tänkta att drabba, nämligen makthavarna. De två kanske viktigaste faktorerna som talar mot att användandet av ekonomiska sanktioner skulle vara en verksam lösning i terroristsammanhang (för att få personer utlämnade eller för att förmå en stat att sluta stödja terrorverksamhet) är för det första att då levnadsförhållandena försämras drastiskt till följd av sanktionerna, så kan ledarna i landet ytterligare förstärka sitt grepp över befolkningen då de få resurser som finns delas ut under strikt kontrollerade former. Vidare, orkar människor i regel inte göra uppror mot rådande ordning om de inte har mat för dagen. För det andra, så bryter man i samband med införandet av sanktioner, ofta även de diplomatiska kontakterna länderna emellan, vilket i längden inte leder till någon lösning av konflikten.

Istället för ekonomiska sanktioner i traditionell mening, kan man som trenden visar idag, framförallt i den senaste kampanjen mot terroristorganisationer, använda sig av så kallade "riktade sanktioner". De kan bestå av frysande av banktillgångar, reseförbud etc. Dessa är tänkta att drabba dem som är tänkta att drabbas, exempelvis ledare och organisationer av olika slag.

Traditionella ekonomiska sanktioner *kan* vara ett sätt för omvärlden att visa att de menar allvar i en fråga, att sanktionerna är en sista utpost innan militära insatser sätts in. Utan dessa intentioner bör man avstå från de traditionella sanktionerna helt och hållet. Om intentionerna finns är det dock nödvändigt att sanktionerna är i kraft endast under en kort tidsperiod, under tiden som exempelvis en koalition byggs upp och militära krafter samlas till området. Utan detta nästa steg kommer hoten aldrig att tas på allvar.³⁹

3.2. Polisiära åtgärder

Inom landets gränser finns det inga problem med polisiära insatser utifrån den folkrättsliga aspekten, men däremot utanför. Internationellt handlar dessa åtgärder om att åtala eller att utlämna. Om ingen jurisdiktion finns inom landet så kan man utlämna till land där det finns sådan, annars åtalas den misstänkte inom landets gränser. Man kommer emellertid endast åt de som själva är parter till konventionerna. Brott som däremot hamnar under universell jurisdiktion såsom exempelvis krigsförbrytelser, piratdåd, eller ”brott mot mänskligheten” kan åtalas inom ramen för ICC (International Criminal Court) som ännu inte verkar utifrån en permanent basis dock.⁴⁰

Den 15 oktober 1999, samt den 19 september 2000 begärde FN utlämning av Usama Bin Laden från Talibanregimen i Afghanistan, då bl.a. de träningsläger som kopplades samman med hans aktiviteter betecknades som ”hot mot världsfreden”. Som bekant, valde Talibanregimen att inte samarbeta med FN, varefter beslut om militära åtgärder istället kom till stånd.

3.3. Militära åtgärder

Inom det egna landets gränser får militär användas efter den egna jurisdiktionen med hänvisning till terroristlagstiftning eller liknande. Internationellt har man enligt FN-stadgans artikel 51 rätt till självförsvar tills säkerhetsrådet tar ”nödvändiga åtgärder”. Motattacken ska även vara proportionerlig, dvs. i proportion till vad som är nödvändigt förr att avvärja hotet. Ser man till *the Caroline Case*⁴¹ från 1840, som fortfarande har relevans idag, så hänvisar man till att självförsvaret ”/.../ must show necessity of self-defence, it must be instant and overwhelming.../.../”. Här hänvisar man ofta just till att motattacken måste vara omedelbar, vilket har tolkats olika, inte minst med tanke på USA: s motattack mot Afghanistan som kom cirka två månader efter det initiala anfallet.

³⁹ Ströberg, Karin, ”Prospects for Success in International Interventions – The Examples of Economic Sanctions and Peace Enforcement”, LOPETAN VII, FOA--00-01755-170--SE, Stockholm.

⁴⁰ Föreläsning av folkrättsexperten Ola Engdahl från FHS för deltagare av terrorismkursen hösten 2001.

⁴¹ Juridiskt fall som ofta refereras till inom folkrätten idag.

Preventivt självförsvar och strafförsvar är inte erkänt, trots att preventivt självförsvar i vissa fall idag kan ses som en nödvändighet.⁴²

Vid bekämpning av terrorism är underrättelser extremt viktiga dels för att lyckas, dels för att öka säkerheten för de styrkor som är inblandade. Informationen skiljer sig något från de underrättelser som vanligtvis delges under mer traditionella bekämpningsinsatser. Utöver terroristernas styrka, färdigheter, utrustning, logistik, ledarprofiler, försörjningsvägar kontakter, och taktik, så krävs mer specifik information. Detta inkluderar bland annat gruppens mål, medlemmarnas vilja att dö för sin sak, samt signifikanta händelser i gruppens historia, såsom martyrdöd eller symboliska händelser.⁴³

Dagens moderna teknologi möjliggör inhämtandet av en ansenlig mängd information som kan vara mycket detaljerad. Denna information behöver dock kompletteringar med information och underrättelser lokalt, för att i vissa situationer kunna anses vara pålitlig. Exempelvis kan man genom satelliter och sensorer avgöra var mindre grupperingar eller stridsfordon befinner sig, men man kan inte avgöra om enstaka individer ämnar utföra bombdåd i exempelvis en stadsbebyggelse. Det mest effektiva vapnet mot terroristgrupperingar i denna bemärkelse har varit att infiltrera gruppen eller använda sig av informatörer inom gruppen, eller rekognosera gruppens rörelser på plats, dvs. användandet av specialförband eller HUMINT (Human Intelligence).

Det är viktigt att slutligen poängtera att ett fungerande underrättelseinhämtande är något som är nödvändigt inför och under samtliga åtgärder, såväl politiska, ekonomiska, polisiära som militära.

⁴² Föreläsning av folkrättsexperten Ola Engdahl från FHS för deltagare av terrorismkursen hösten 2001.

⁴³ Whittaker, p. 260.

4. Sammanfattande reflektioner

Efter terrordåden mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001, tycks stater världen över ha insett det brinnande behovet av samarbete och långsiktiga hjälpinsatser. FN har fått en förstärkt roll, USA och Ryssland har närmat sig varandra, Pakistan har åtminstone så här långt antagit en ny roll och stöd och sympatier till USA har uttalats från länder som Kuba, Iran och Nordkorea. Till och med WTO-mötet i Qatar som inleddes den 10 november, kom att bestå av en helt annan fokusering på industriländernas ansvar för de fattiga delarna av världen än vad som annars var tänkt.⁴⁴ Att mycket förändras i världsordningen idag är det knappast någon som kan betvivla – en del till ondo, men också en del till godo.

Syftet med den här texten har varit att undersöka vad som ligger till grund för den moderna internationella terrorism som vi sett under det senaste decenniet och därefter se vilka tillvägagångssätt som finns för bekämpning av denna. Fokuseringen har varit på mer ”kortsiktiga” politiska, polisiära och militära insatser som det internationella samfundet kan använda sig av i bekämpningen av terrorverksamheten.

En slutsats är att dessa terroristgrupperingar bättre förtjänar till att kallas för förespråkare av ”hatideologier” (snarare än för ”religiöst” eller ”ideologiskt” motiverad terrorism), då den kanske viktigaste drivkraften till deras våldsamma agerande är ett grundmurat hat för delar av, eller hela det samhälle som inte delar deras ståndpunkter. De religiösa eller ideologiska föresatserna för att föra ett krig kan dessutom ofta vara föregivna snarare än verkliga i de retoriska försöken att legitimera terrordåd.

Vidare kom jag fram till att den, enligt Lifton, ”psykohistoriska” obalansen i dagens omvälvande samhällsförändringar kan leda även ”välutbildad, intelligent, medelklass” att söka sig till hatideologier i syfte att finna struktur och mening i livet. Tidigare var det en i det närmaste grundmurad uppfattning att ”fattigdom föder terrorism”, vilket idag inte kan vara den allenarådande förklaringen.

Vad har då hänt på bekämpningsfronten i världen idag? EU har sedan den 11 september, i rekordfart, arbetat fram en ”färdplan” för EU:s kamp mot terrorism.⁴⁵ Där finns såväl förslag om nya EU-lagar och förstärkt polissamarbete, som förstärkning av det humanitära stödet till Afghanistan och dess grannländer och större samarbete med Iran, Pakistan, Indien och länderna i

⁴⁴ DN 2001-11-10, Ekonomi: ”WTO-mötet i Qatar – Globaliseringen står på spel”, Lennart Pehrson.

⁴⁵ DN, 2001-11-28, Politik: ”Terroristlagar får hård kritik”, Ingrid Hedström.

Centralasien. Färdplanen som för närvarande består av 69 punkter uppdateras löpande och diskussioner förs om dess innehåll, men det får ändå stå som ett exempel på den politiska vilja som finns att bekämpa terrorismen i världen idag.⁴⁶

USA:s militära insatser i Afghanistan har haft karaktären av ett understödjande krig med bombräder och stöd till Norra alliansen, i syfte att störta Talibanregimen och utrota möjligheterna till terrorverksamhet inom landet. Under slutet av november 2001 sattes en större mängd fotsoldater i form av specialförband in för att jaga Usama Bin Laden och hans nätverk, samt bygga upp oppositionskrafter bland Pashtunerna i söder. I december påbörjades fredssamtal mellan olika afghanska fraktioner om Afghanistans framtid. Parterna enades om ett delat styre, samt om insättandet av fredsbevarande styrkor i och runtom Kabul för att återupprätta lag och ordning och för att se till att den nya regimen ska kunna etablera sig. Även efter hoppingivande givarkonferenser och förstärkning av ISAF (International Security Assistance Force, med bl.a. specialförband från 6 olika västländer⁴⁷) så återstår det en hel del arbete innan Afghanistan kan betecknas som en stabil statsmakt befriad från terrornätverk.

Det återstår att se om de nuvarande insatserna i skrivandets stund kommer att uppfylla de uppställda målen, även om mycket talar för det vid skrivandets stund. Om de militära insatserna skapar flera terrorister återstår också att se och bemöta – diskussionerna går vilda och det är många som vill slå sig för bröstet och ”vet bäst” hur det kommer att bli framöver. Frågan är dock, framförallt hos de som är skeptiska mot militära insatser, obesvarad när det kommer till frågan om alternativa och trovärdiga vägar att gå i bekämpandet av dagens hatideologier. Vad som kan bli en följd av de militära insatserna är åtminstone att terroristorganisationer kan få det betydligt mycket svårare att bedriva sin verksamhet inom Afghanistans gränser. Vidare har terroristnätverk över hela världen fått det svårare att bedriva sin verksamhet tack vare en rad politiska och polisiära insatser.

Ett forskningsområde som är intressant och relevant idag är: Kan det internationella samfundet bekämpa den moderna internationella terrorismen och dess grogrund på ett mer långsiktigt plan? Går det, och i sådana fall, hur?

Hur det långsiktiga arbetet ska genomföras för att motverka den moderna internationella terrorismen är en svår fråga att besvara. Man bör först och främst

⁴⁶Den senaste uppdateringen (den första uppdateringen under det spanska ordförandeskapet) hittar du här: <http://register.consilium.eu.int/pdf/su/02/st05/05600-r1s2.pdf>

⁴⁷ Varav Sverige deltar med SSG-förband. Se vidare Magnus Norell och Karin Ströberg *"Special Forces in International Operations - Challenge for the Future"*, FOI Memo 1178/S, 2001-12-14.

undvika att skapa större klyftor mellan de breda lagren inom både kristendomen och islam, genom ökad dialog, integration och förståelse. Detta kan åtminstone ta bort en av de viktigaste målen för islamistiska och extrema grupperingar, nämligen hoppet om att ena den muslimska eller den kristna världen i en kamp mot den andra. Vidare har, enligt Rushdie, en process påbörjats inom flera muslimska länder, där det ”onda” inom samhället inte per automatik skylls på USA eller icke-muslimska parter. Flera kommentatorer har talat om behoven av självrannsakan inom det muslimska samhället och om behovet av reformationer⁴⁸. Det är oerhört viktigt, och absolut nödvändigt att dessa processer, som nu verkar vara fallet, initieras av dem själva och inte påtvingas utifrån, då detta kanske är det enda egentliga ”långsiktiga” tillvägagångssättet att bekämpa den moderna terrorismen och dess grogrund. En liknande självrannsakan finns redan till viss del i det Väst som fostrar höger- eller vänsterextrema hatideologier, men arbetet måste fortgå. Det kommer dock att ta många år innan ett resultat kan skönjas. Det som kan göras i form av stödjande verksamhet till denna process är, förutom ett ökat initiativ till kommunikation och förståelse, att ge bland annat ekonomisk och moralisk hjälp till självhjälp.

Det kanske mest verkliga när det kommer till bekämpning av den moderna internationella terrorismen är att man aldrig kommer att kunna utrota problemen som ligger till grund för den helt och hållet. Inget kan heller, till hundra procent stoppa de som är fasta i sin övertygelse och beredda att dö för sin sak, från att skapa osäkerhet. Vad som däremot kan göras är att fortsätta arbeta för att neutralisera terroristers verksamhet, skydda sig mot dåd som de ändå lyckas genomföra, samt arbeta på förbättringar mot de underliggande orsakerna. Det är inget slag att ”vinna” i vinnandets egentliga mening, utan snarare ett slag där man genom gediget arbete och samarbete kan uppnå en högre grad av säkerhet.

⁴⁸ Rushdie, Salman, *Kultur kritik: ”Visst handlar det om islam”*, 2001-11-07. (Översättning Lars Linder) Artikeln publicerades i New York Times 2001-11-02

Litteraturförteckning

BÖCKER, RAPPORTER, ARTIKLAR:

Brown, Cameron, "*The Shot Seen Around the World: The Middle East Reacts To September 11th*", International Herald Tribune, 2002-01-09.

Buruma & Margalit, "Occidentalism", New York review of books, Vol. XLIX, No.1, January 2002.

Choueiri, Youssef. M, "Islamic Fundamentalism", Revised Edition, Pinter, London & Washington, 1997.

Dostojevskij, Fjodor, "*Onda andar*", W & W, Trondhjem, Norge, 1991.

Fluehr-Lobban, Carolyn (ed), "*Against Islamic Extremism, the Writings of Muhammad Sa'id al-'Ashwamy*", University Press of Florida, 2001 (first paperback edition).

Ganor, Boaz, "Countering State-Sponsored Terrorism", 25 April 1998. I tryck den 12 januari 1999 från the International Policy Institute for Counter-terrorism", Herzliya, Israel och på deras webbsida: <http://www.ict.org.il/>.

Haran, Yael, "*A Terrifying Alliance*", The Jerusalem Report, January 16, 2002.

Huntington, Samuel P., "*Clashes of Civilizations and the Remaking of World Order*". New York: Simon and Schuster, 1996.

James, P.D, "*Den yttersta domen*", W&W, Finland 2001.

Kepel, Gilles, "*Gud tar hämnd*", Ordfront, Stockholm, 1993.

Lewis, Bernard, "*Islam and the West*", Oxford University Press, 1993.

Lifton, Robert Jay, "*Destroying the world to save it – Aum Shinrikyō, Apocalyptic Violence, and the New Global Terrorism*", An Owl Book Henry Holt and Company: New York. 2000.

Lifton, Robert Jay, "*The Protean Self. Human Resilience in an Age of Fragmentation*", The University of Chicago Press, 1993

Norell, Magnus and Ströberg, Karin *"Special Forces in International Operations - Challenge for the Future"*, Totalförsvarets Forskningsinstitut: FOI Memo 1178/S, 2001-12-14.

Norell, Magnus, *" Hamas - Terrorns Anatomi "*, Internationella Studier, No. 2, Sommar, 1998.

Norell, Magnus, *"Is Peace Possible? – The Case of Sri Lanka"*, Civil Wars, Frank Cass, Vol. 3, No. 4, winter, 2000.

Ott, Marvin, *"Why Do They Hate? Because Modernity Passed Them By"*, International Herald Tribune, 2002-01-09.

Roy, Oliver, *"The failure of political Islam"*, I.B.Tauris, London 1994.

Ströberg, Karin, *"Prospects for Success in International Interventions – The Examples of Economic Sanctions and Peace Enforcement"*, LOPETAN VII, FOA-rapport, FOA--00-01755-170--SE, Stockholm.

Tibi, Bassam, *"Der Religiöse Fundamentalismus Im Übergangen 21 Jahrhundert"*, Mannheim, 1995.

Tibi, Bassam, *"The Challenge of Fundamentalism, Political Islam and the New World Disorder"*, Berkley/Los Angeles, 1998.

Tjechov, Anton, *"Körsbärsträdgården"*, 1904.

Whittaker, David J., *"The Terrorism Reader"*, Routledge: London and New York, 2001.

Zeidan, David, *"The great debate in Islam"*, MERIA Journal, Vol.5, No. 4, December 2001.

ÖVRIGT:

Dagens Nyheter:

- Hedström, Ingrid, *Politik: "Terroristlagar får hård kritik"*, 2001-11-28.
- Hjärpe, Jan, *Kultur Essä: "Banditer, inte soldater"*, 2001-10-26, FOTO: Mohamed el Dakhakhny
- Laïdi, Zaki, *Kultur Essä: "Gamla Myter, Nya krig"*, 2001-11-28.
- Lindeborg, Lisbeth, *Kultur Essä: "Usamas bibliotek"*, 2001-10-25.

- Pehrson, Lennart, *Ekonomi: "WTO-mötet i Qatar – Globaliseringen står på spel"*, 2001-11-10.
 - Rosenberg, Göran, *Kultur: "Fundamentalismens frestelse"*, 2001-10-18.
 - Rushdie, Salman, *Kultur kritik: "Visst handlar det om islam"*, 2001-11-07. (Översättning Lars Linder) Artikeln publicerades i New York Times 2001-11-02.
 - Tibi, Bassam, *Kultur:*, 2001-10-25.
- Al Qaeda Manual UK/BM 3. The Manchester Metropolitan Police, 2001.
- Patterns of Global Terrorism, US State Department, 2000, 2001.
- SÄPO, Verksamhetsåret 2000, FK-tryckeriet, Stockholm, 2001.
- Europeiska Unionens råd, Bryssel den 15 februari 2002 (25.2), <http://register.consilium.eu.int/pdf/su/02/st05/05600-r1s2.pdf> (källa erhållen från EU-upplysningen vid Sveriges riksdag, 2002-03-07)

